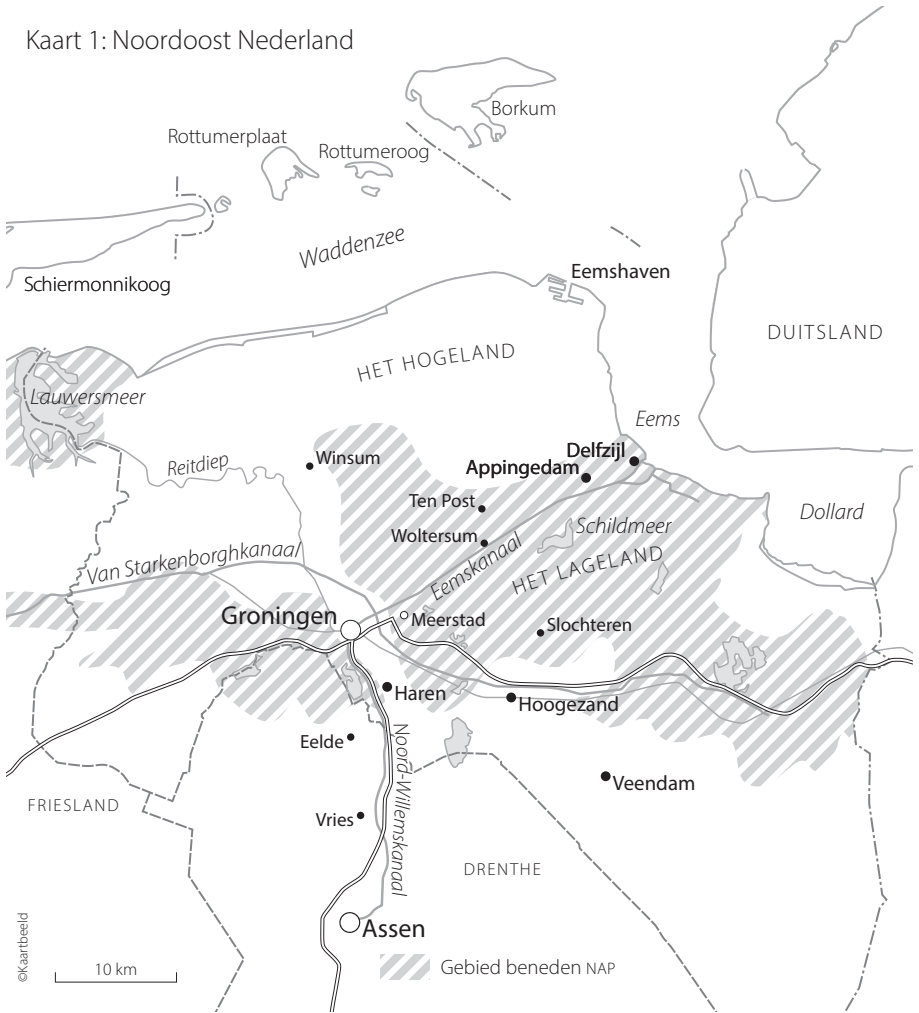

Inhoud

Proloog	13
Voorwoord	15
1. Plek	17
2. Grond	47
3. Water	80
4. Gas	115
5. Uit handen	150
6. Strijd	179
7. Ontaard	214
8. Toekomst	244
Verantwoording	297

Kaart 1: Noordoost Nederland

Proloog

Goedemorgen meneer Schuiling,

Ik ben Henk Tienkamp. Ik heb een drukkerij in Groningen, ben werkgever en woon in een beschadigd huis uit 1892, in Woltersum, gekocht in 2003.

Vier jaar geleden heb ik de verbouwing bij ons stilgelegd, de aannemer die kozijnen zou gaan plaatsen gaf de klus terug, kon niet meer, te scheef inmiddels. We hadden al heel veel gedaan: kap eraf, nieuw dakbeschot, geïsoleerd, nieuwe goten, dakramen, slaapkamers gebouwd, nieuwe badkamer. Het advies van de aannemer: probeer straks met de koppelkansen bij de versterking een oplossing te vinden.

Inmiddels, een paar jaar verder, blijken alle inzichten bij de instanties weer anders, niks koppelkansen. In 2018 meldde ik weer forse scheuren bij de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen, maar die geven zichzelf alleen maar extra tijd, daar is nog geen oplossing. De Nationaal Coördinator Groningen praat met de gemeente, maar niet met ons. Mijn vrouw kan er niet meer tegen en is verhuisd, ik ga 's weekends naar haar toe. Dit is geen leven.

Ik heb een heel knappe drukkerij in Groningen, we exporteren, drukken voor het Rijksmuseum, mijn werk neemt veel energie, ik moet de kop erbij hebben, de grafische industrie is een arena.

Ik kan het schade- en versterkings-circus er niet bij hebben. Ik slaap 3 tot 4 uur 's nachts, de rek is er uit, ik kan het niet meer. Moet ik me eerst bij de dokter melden voor pillen en failliet gaan voordat iemand zich om mijn situatie bekommert?

Er lijken gesprekken te zijn waar de gemeente Groningen probeert een soort van regie te voeren, maar tot dusver heeft dat alleen nog maar tot extra vertraging geleid. Bovendien lijken de ambtenaren niet direct de belangen van de particuliere woningbezitter op het netvlies te hebben.

Ik heb me geprobeerd aan te melden bij het Vangnet Commissie Bijzondere Situaties. Maar dat schijnt u te moeten doen, wilt u dat doen?

Henk Tienkamp

Brief aan de burgemeester van Groningen, 6 maart 2020.

Voorwoord

Ons leven speelt zich letterlijk af op een randje van de aardkorst, een gebied tussen land en zee. Er is weinig nodig om eraf te tuimelen, een overstroming of een regenbui kan genoeg zijn. In Groningen hebben de aardbevingen zo'n duw gegeven. Wat gebeurt er met je wanneer je huis wankelt en de wereld om je heen ineenzakt? In dit boek koppel ik het verhaal over de risico's van het leven in een turbulent landschap aan het persoonlijke relaas van een bewoner die de gevolgen van onze overexploitatie te verduren krijgt.

Ondanks het eenduidige verband tussen 'gaswinning' en 'onveiligheid voor bewoners' zijn de aardbevingen in Groningen geworden tot een complex maatschappelijk probleem. Het politieke bestuur heeft er voor haar bewoners een doolhof van gemaakt.

Ons bestaan in dit kwetsbare oeverland is gebaseerd op exploitatie van de bodem en het landschap. Dat is niet alleen al eeuwenlang de basis van ons leven, ook de wijze waarop de overheid functioneert wortelt daarin. Maar wat begon als kleinschalige benutting van natuurlijke rijkdommen is in de loop van de eeuwen ontaard in grove ondermijning van de bodem onder het bestaan. Ons samenlevingsmodel kraakt en scheurt. In Groningen letterlijk.

Eind 2018 begon ik met Henk Tienkamp te praten over zijn huis in Woltersum, dat aardbevingsschade heeft. Ik leerde hem kennen als drukker van *Noorderbreedte*, het tijdschrift

waarvan ik toen samen met Merel Melief de hoofdredactie voerde. Henk was bereid me mee te nemen tot in de kleinere nissen van zijn leven. Soms vertelde hij met heftige emoties, dan weer beschreef hij feitelijk wat hem was overkomen, maar altijd kwam er een moment waarop hij er meer analyserend en interpreterend over sprak. Toen Henk en ik aan onze reeks gesprekken begonnen, hadden we geen idee hoe explosief zijn leven zou worden.

Dit verhaal laat zien wat Henk overkwam. We duiken in de bodem en de diepere ondergrond rond zijn huis, kijken naar de geschiedenis van zijn leefomgeving en onderzoeken wie verantwoordelijkheid draagt voor de veiligheid. Het is Henks verhaal. Hij is een uniek en ondernemend persoon die het op zijn manier heeft opgenomen tegen de aardgasregenten. Maar het is tevens exemplarisch. Dit is wat iedereen kan overkomen. Want ons leven speelt zich af op een grens. Er hoeft in onze leefomgeving maar iets anders te gaan dan we verwachtten, of er kan zich een ramp voltrekken. Dat is geen illusie, dat is levensecht.

Hoofdstuk 1

PLEK

Diepblauw

Het is eind januari 2019. 's Morgens om zeven uur stapt Henk Tienkamp de deur uit, loopt naar de schuur en haalt zijn fiets tevoorschijn. Hij rijdt de oprit af, de Kollerijweg op en steekt zijn hand op naar de buurman. Dan draait hij het nieuwe fietspad op dat pal bij zijn huis begint en over de noordelijke dijk van het Eemskanaal naar de stad loopt. Tien kilometer van zijn woonplaats Woltersum aan hetzelfde kanaal ligt de drukkerij. Het is een rechthoekige fantasieloze hal in de oksel van de rondweg om de stad Groningen. Je racet er zo voorbij.

Bij de ingang van de drukkerij maakt een wandmeubel direct duidelijk dat hierbinnen originaliteit wel degelijk op prijs wordt gesteld. Drie deuren van handgemaakte houten kasten staan uitnodigend een stukje open. De knalrode handgrepen van zeker een meter lang trekken onmiddellijk de aandacht: ze hebben de vorm van een geweer. Losjes staan tritsen bijzondere boeken op planken – het één piept er met de bovenrand uit, het ander ligt scheef, een volgende voegt zich in een slordige stapel. De ontvangsttafel is bekleed met lagen door elkaar liggend drukwerk. Het ene boek nog mooier dan het andere.

Henk is neergestreken op een kruk en laat met zichtbaar genoeg de producties door zijn handen gaan. 'Ken je Otto Snoek?' Hij vist *Lichtspoor* uit de stapel. Een ongewoon breed

fotoboek. Bladzijde na bladzijde rijgen zwart-witfoto's van Rotterdamse spoorbruggen zich aaneen. Als een treinreis. Otto heeft veel noten op zijn zang – Henk ook. Ze zijn generatiegenoten. Hun band is tijdens zo'n productiegang nauw en dan kunnen ze het zomaar ineens hebben over iets persoonlijks. Boven die tafel vol boeken worden zaken gedaan en levens gedeeld. Drukken is Henks werk, maar voor hem is het meer dan een technische slotakte. Hij duikt een laagje dieper om de bedoeling van zijn klant te leren kennen.

Zijn route van huis naar de drukkerij, al die kilometers langs het Eemskanaal over de dijk, is kaarsrecht. Tijd genoeg onderweg om in het rond te kijken. Op de hoogtekaart kleurt het land langs zijn route, aan beide zijden van het kanaal, diep donkerblauw. Dit land ten noordoosten van de stad Groningen ligt veel dieper dan de zee, het is het grootste aaneengesloten laagland van de provincie. Gelukkig grenst Het Lageland niet direct aan het zoute water, want je krijgt eerst nog kilometers lang noordwaarts Het Hogeland, een jong gebied met opgeslibd zeeklei. Pas daarboven begint de Waddenzee. Tussen zee en land staan bovendien nu fiere dijken die het zoute water buitenhouden.

Aan beide kanten van het Eemskanaal ligt venig en laag land. Zwarte grond die alleen begaanbaar is door flink water te blijven wegpompen. De bodem is hier wat zurig van karakter – en zo ziet het er ook uit. Nat, met donkere slootranden die hier en daar afkalven. Rietachtige begroeiing aan de oevers. Weideland waarin je voetafdruk plassen nalaat. Dit laagveengebied maakt deel uit van een brede veengordel die zich ten noordoosten van de stad uitstrekt tot aan de kust bij Delfzijl. Als de zeedijk verderop breekt, loopt deze hele streek onder water. Maar ook met de kanaaldijk zelf kan iets misgaan. Als Henk zo hoog boven de weilanden uit over de waterkering van het Eemskanaal fietst, spelen die risico's

soms door zijn hoofd. Maar dan kijkt hij de andere kant op.

Henk heeft een scherpe blik. In de verte, net zuidelijk van Woltersum, ziet hij dat het groen een andere tint krijgt – donkerder dan de raaigrasvelden dichterbij. In dat oude veengebied is een groot nieuw natuurgebied gemaakt, Roegwold. Een lange waterplas met rietlanden en nat moerassig land eromheen dat aansluit op het vogeltjesland aan de noordoever van het Schildmeer. Het ritselt er van de ganzen, maar ook roerdompen en andere vogels houden zich er verborgen. ‘Ik zag er in een halfuur tijd steltkluten met jongen, twee paar geoorde futen met kuikens en zwarte sterns,’ vertelt Henk enthousiast. In 1994 kreeg Midden-Groningen dit natuurgebied in zijn maag gesplitst. Het Rijk moest duizenden hectares ‘natte natuur’ maken om te voldoen aan Europese afspraken.

In Duurswold, zoals deze laagste regio van Groningen heet, wonen weinig mensen en de opbrengst van het land is karig. Daarom zette het Rijk daar een ster op de kaart met het label ‘strategisch groen – natte natuur’. De paar boeren die er woonden, verzetten zich enige tijd in de hoop op een hogere uitkoopsom.

De opgelegde functieverandering van landbouw naar natuur blijkt een kwarteeuw later een cadeau voor de andere bewoners van de streek. Staatsbosbeheer wist oude baggerputten en natte broeklanden via voormalig boerenland met elkaar te verbinden. Inmiddels is het hele gebied vernat en opnieuw ingericht. Vogels, planten en insecten hebben het terrein dankbaar in gebruik genomen. In een rustige hoek is zelfs weer een veenkussentje ontstaan. Piepklein nog, maar het groeit aan en dat is een enorme opsteker voor de natuurmakers. Fietspaden doorkruisen het nieuwe moeras, lopen tussen ruigtes met wilgenstruweel en in het open veld zingen leeuweriken. De dorpen er vlakbij zijn opgefleurd. Ze bouwen nieuwe wijken met uitzicht op de natuur.

In het allerlaagste stuk land langs het 26 kilometer lange Eemskanaal wordt gebouwd. Henk kijkt erop neer als hij naar de drukkerij fietst – het is ongeveer halverwege zijn tocht naar Groningen. De stad breidt uit. De nieuwe bewoners van Meerstad, zoals de wijk is genoemd, vertrouwen erop dat de gemalen werken. Een enkeling verdiept zich in zijn leefgebied en heeft ‘voor de zekerheid’ een opblaasbootje op zolder liggen. De meeste mensen geloven de makelaar op zijn blauwe ogen als die pocht over de ‘groene armleuning’ waar de wijk tegenaan is gevleid. Groen is altijd goed, zelfs als er een dijk mee wordt bedoeld. Achter dat ‘fraaie groene element’ stroomt, kaarsrecht en hoog boven deze nieuwe wereld uit, tussen twee kades het Eemskanaal.

Het kanaal is een hoofdvaarroute voor de scheepvaart en tegelijkertijd een belangrijke afvoer voor regenwater uit Drenthe en Zuidoost-Groningen. Een watersnelweg waar vrachtschepen naar Delfzijl en verder naar Duitsland varen. Of ze komen uit die richting en zetten koers naar Groningen en gaan via het Van Starckenborghkanaal door naar Lemmer en het IJsselmeer. Maar het is geen racebaan, schepen gaan maximaal 12,5 km per uur, je fietst ze zo voorbij. Altijd passeren er boten. Zoveel dat je niet meer naar de schippers zwaait.

Henk fietst over een splinternieuw pad van strakke, lichtgekleurde betonplaten met dwarse naden. *Kaboem kaboem kaboem* doet het wanneer hij over de ribbels van de platen rijdt. Het fietspad is net zo recht als het kanaal. Wind tegen of wind mee – alsof er niks tussenin zit. Aan de ene kant het water, aan de andere kant het diepe land. De grond zakt steeds dieper, maar het water in het kanaal mag niet mee naar beneden, want dan stroomt het niet meer weg. Het is een bekend Hollands polderbeeld: water dat hoger staat dan het land. Maar in Groningen is het anders. Hier heeft de mens zijn